

JOSEP ROVIROSA OLIVÉ, secretari general de la Fundació Consell de la Informació de Catalunya,

CERTIFICA: Que en relació a l'expedient núm. 23/2022 els membres del Consell de la Informació de Catalunya van adoptar per unanimitat i en reunió de data 24 d'octubre de 2022 el següent acord, segons la documentació de l'expedient:

Expedient núm. 23/2022

ASSUMPTE:

1. Motiu i contingut de la queixa

El dia 07 de juny de 2022, l'Ajuntament d'Aiguafreda (en endavant, A.A.) va dirigir una queixa al CIC en sentir-se descontent pel tracte rebut a una persona del seu municipi en un especial que van fer al canal de televisió 8TV, previ a la consulta sobre l'adscripció comarcal d'Aiguafreda.

Al seu parer, un reporter del programa mostra mala praxi professional, "*contravé qualsevol ètica periodística i vulnera els drets de les persones*" i, per tant, determinats criteris del Codi Deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya. Concretament es refereix al programa següent:

El CIRC de 8TV (26/05/2022): presenta en Frank Blanco i s'emet de dilluns a dijous a les 22h. Com a prova s'envia un vídeo vertical, amb el fragment del programa subjecte a queixa. Concretament, en la pantalla es pot veure que el fragment comença en el minut 00.30:33, d'un total de 02.40:00 i dura 01.34 minuts.

Fent recerca per aquesta queixa, s'ha trobat també material relacionat al cas en twitter, concretament:

- Tweet del mateix dia 26 de maig, durant l'emissió del programa, amb el text: "🤖 On ens hem ficat? A AIGUAFREDAAAA! #elCirc en directe a #8tv", amb un vídeo que reproduïx una part del contingut objecte de la queixa i un comentari en el que es menciona al "Chino" al que òbviament coneix qui fa el comentari. <https://twitter.com/elcirc8tv/status/1529923829799297024>

Respecte als criteris del Codi Deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya que estima vulnerats, no s'especifiquen.

2.Consideracions inicials sobre la formulació de la queixa

a) La queixa que arriba per part del A. A. és poc detallada i no esmenta els criteris del codi ètic que s'estarien vulnerant en aquest cas.

D'altra banda, aparentment es tracta d'un programa d'entreteniment i no d'un informatiu o programa periodístic encara que el format d'entrevista a peu de carrer amb motiu d'una votació emula, en forma de paròdia, l'ofici periodístic.

El propi Ajuntament eleva una queixa al CIC perquè segurament no té clar quin tipus de programa és El Circ. De fet, per a la població general, l'usuari comú de mitjans, en aquests moments és molt complicat diferenciar entre periodisme, entreteniment i, fins i tot, publicitat en alguns programes i formats. Com explica Carlo Sorrentino¹ a

¹ Carlo Sorrentino. El equívoco del periodismo ciudadano. Cómo las nuevas formas de consumo de la información están redefiniendo el periodismo. *adComunica. Revista de Estrategias, Tendencias e Innovación en Comunicación*, 2013, nº6 / ISSN 2174-0992. P. 21

l'analitzar la pluralitat de veus que es troben actualment en el context de la comunicació:

Se convierten en fuentes para el consumidor-internauta, que tiene que seleccionar los contenidos basándose también en la fiabilidad de quién publica y por tanto, debe construir una ruta de atribuciones de confianza aún más elaborada

No obstant això, tot i que els nous escenaris de la comunicació requereixen una major capacitat de criteri i selecció, l'alfabetització mediàtica continua sent una assignatura pendent en la nostra formació bàsica.

Per tant, donat aquest escenari, atès que l'intrusisme professional i el constant traspàs de límits posa en perill la professió periodística i l'aplicació del Codi Deontològic, s'aprofita aquesta queixa "per fer una reflexió sobre aquestes imitacions periodístiques que cada vegada són més comunes als shows televisius".

Per tant, abans d'entrar en la queixa en qüestió, sembla necessari plantejar en aquest cas quina és, o pot ser, la funció del CIC quan dirimeix una queixa no sobre un informatiu ni un contingut periodístic sinó sobre una paròdia dels mateixos que cada vegada són més habituals.

Tenim en compte que la funció principal del CIC és valorar si un periodista, o un mitjà, ha complert amb els criteris del Codi Deontològic al traslladar a la opinió pública un cas d'interès noticable amb la veracitat i la diligència informativa inherents a la professió periodística.

En aquest tipus de programes d'entreteniment que fan paròdia del periodisme i que poden confondre a la opinió pública per a les seves similituds formals amb programes informatius, es pot entendre que les seves actuacions tenen un impacte en la credibilitat i reputació de la professió periodística.

Per tant, a l'assumir de manera burlesca, però formalment semblants, funcions pròpies del periodisme, el programa i la persona que està al carrer amb un micròfon fent entrevistes sobre un tema noticable han de ser conscients, també, de les seves responsabilitats. Si els comunicadors volen tractar temes d'actualitat i simular un format informatiu han d'assumir que hi ha uns mínims ètics que s'han de respectar, sobretot per no creuar límits que poden ferir llibertats i drets de ciutadans comuns però també de professionals del periodisme al poder afectar també, amb les seves males praxis, a la reputació i credibilitat del programes i professionals que parodien.

Inclús en l'àmbit informatiu, com es va escriure a la ponència 9/2022:

la veritat única no existeix, ja que el pluralisme comporta en sí mateix la diferent visió que cadascú té de la realitat social. Un mateix fet pot ser narrat de formes diferents i totes les versions –malgrat que difereixin- poder ser veraces per estar immerses en el valor democràtic de la pluralitat. El terme veraç no s'ha de confondre en el sentit que el llenguatge ordinari assimila a "veritat".

Per tant, és comprensible en aquest context la confusió de gèneres que generen programes com ara El Circ, rebre queixa com la del A.A. i que el CIC no pugui ignorar aquesta realitat i es vegi en la necessitat de manifestar la seva preocupació sobre com afecten aquestes pràctiques a la professió periodística, a la seva credibilitat i reputació.

Aquesta qüestió de la preocupació per a certes pràctiques que es desenvolupen als límits del periodisme, es podria connectar amb la reflexió que Victoria Camps

Cervera², sent presidenta del Consell de l'Audiovisual de Catalunya i professora de la Universitat Autònoma de Barcelona, va publicar:

(...) Pedir una mirada ética o, mejor, un compromiso ético por parte de los medios de comunicación significa llegar al convencimiento de que los agentes mediáticos deben contribuir a construir un ethos (de donde viene el término «ética») que sería la materialización del «mínimo común ético» que todos los ciudadanos de una democracia y un estado de derecho deben compartir.

Probablement es fa necessari un codi ètic mínim per a qualsevol professional de la comunicació que marqui uns mínims aplicables per a tots. En qualsevol cas, encara no ho tenim, però certes actuacions en els mitjans de comunicació tenen efectes en un públic que les identifica com a periodisme i, per tant, ens està demanant una resposta a nosaltres per la confiança que tenen en la nostra institució.

3. Al·legacions

No s'han rebut al·legacions del programa El Circ. No hi ha cap altre document o punt de vista diferent que es pugui tenir en compte.

4. Consideració dels criteris aplicables en aquest cas

El Circ és un programa d'entreteniment, però que va jugar a fer paròdia dels programes de informació amb un programa previ a la consulta sobre l'adscripció comarcal d'Aiguafreda que sembla que va ser percebut com a periodisme, al menys per A.A. quan posa la seva reclamació.

No tindria massa sentit revisar tots els criteris del Codi Deontològic en un cas com aquest. Però sí seria correcte examinar si s'ha respectat un mínim sentit ètic exigible a qualsevol persona. En què consisteix això? Victoria Camps Cervera³ reflexiona sobre aquest tema i proposa:

Pienso que la ética mínima de los medios de comunicación puede resumirse en dos ideas: no hacer daño a las personas y no hacer daño a la democracia. Dos ideas que pueden expresarse también en positivo diciendo que la obligación fundamental de los medios de comunicación es la de respetar a las personas y respetar las instituciones democráticas.

Sembla sensata la proposta d'exigir un mínim de respecte a les persones i les institucions democràtiques i, per analitzar això, la proposta d'aquesta ponència és:

- Revisió del Criteri 12 per la seva connexió amb el respecte a les persones
- S'està fent mal a la democràcia amb aquestes pràctiques?

4.a Revisió del Criteri 12 per la seva connexió amb el respecte a les persones

Criteri 12. Respectar la dignitat de les persones i la seva integritat física i moral.

No es pot discriminar cap persona a causa de la seva condició sexual, discapacitat física o mental, creences, origen ètnic, nacionalitat i extracció social. Així mateix, cal evitar expressions vexatòries que puguin incitar a l'odi i a l'ús de la violència. Els periodistes han de ser especialment sensibles amb la diversitat i actuar amb sentit de justícia i respecte a les persones i els grups afectats.

² Victoria Camps Cervera (2008) ¿Todo vale? Hacia una mirada ética en los medios de comunicación, *Comunicar*, nº 31, v. XVI. ISSN: 1134-3478; p. 393. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4269635.pdf>

³ Victoria Camps Cervera. ¿Todo vale? Hacia una mirada ética en los medios de comunicación, *Comunicar*, nº 31, v. XVI. 2008. ISSN: 1134-3478; p. 393. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4269635.pdf>

Tot i que Victoria Camps Cervera⁴ afirma que el precepte constitucional de preservar la intimitat de les persones i respectar la seva imatge està més assumit que el punt sobre el respecte a les Institucions democràtiques, el cas denunciat indica que no és així.

En un primer visionat del vídeo, en els primers segons, es pot dubtar sobre si el reporter s'ha trobat amb l'entrevistat, desconeixent el seu estat i no ha sigut capaç d'aturar la situació en el directe. Però el comunicador indica que té informació prèvia de l'home entrevistat quan li pregunta: "Et dius Xino, m'han dit?". Amb aquestes paraules entenem que sap amb qui està parlant.

Donat que normalment els directes es preparen a fons, podem pensar que probablement li han donat informació al reporter sobre aquest home que es converteix en el protagonista d'un directe ple d'espectacle però humanament i èticament qüestionable. Els gestos, la veu i el comportament de l'home ens donen pistes de que no està bé i es clar que l'han utilitzat per aconseguir audiència a costa de la seva dignitat però també de la imatge de la pròpia Aiguafreda.

L'home gesticula constantment, riu nerviosament mostrant que li falten dents, canta malament una cançó sobre Aiguafreda i parla amb un discurs en el que dona clares mostres de no estar bé. Mentrestant, el comunicador riu i l'anima a continuar.

No analitzarem tot el discurs perquè no té sentit el que diu, però sí entrarem en una part que és especialment aclaridora. A la pregunta del comunicador, l'home respon que no es diu Xino sinó "Miau, Miau, Miau". El comunicador somriu i repeteix "Miau, miau, miau" amb sorna per, a continuació, conclou, sobre aquesta conversa que ens pot fer pensar que hi ha algun problema de salut mental: "Bueno, doncs això es Aiguafreda". Què vol dir amb això? Si s'utilitza "doncs" s'està indicant que aquest senyor representa a la població de Aiguafreda? Que tothom a Aiguafreda és així? No és d'estranyar que l'Ajuntament estigui preocupat però segurament no és tan sol pel seu veí sinó per la imatge que s'ha donat del poble.

La representació del conjunt de tot el poble a través de la figura del personatge entrevistat ens porta a pensar que el que aquí es vulnera no és la dignitat d'una persona –l'entrevistat forma parta del show- sinó la dignitat del conjunt dels habitants d'Aiguafreda. Aquesta idea queda reforçada a través d'un tweet mateix programa.

Es tracta de la publicació que el programa El Circ comparteix des del seu compte de twitter (@elcirc8tv) el mateix dia 26 de maig, durant l'emissió del programa. En aquest tweet⁵, es comparteix un fragment del mateix programa amb l'explícit text:

🤪 On ens hem ficat? A AIGUAFREDAAA! #elCirc en directe a #8tv".

Tots els elements estan pensats per aconseguir audiència i impactes a costa de fer espectacle amb una persona vulnerable. Sembla que l'àudio d'aquest fragment seleccionat del vídeo, on el senyor canta, està editat per a fer-ho encara més "impactant". En quant a l'emoticona de por i la pregunta que redunda en aquesta línia: òbviament estan fent broma sobre la situació esperpèntica i grotesca que han emès.

El problema, com explica molt bé l'Ajuntament, és que aquest tracte "vexatori i poc humà" el pateix "una persona malalta". Per tant, si aquest senyor, com es dedueix de les imatges, té algun problema de salut mental, i el programa ha aprofitat el seu estat per treure'n profit televisiu, no és tan sols que sigui "poc edificant", com indica A.A., sinó que és una clara vulneració del criteri 12 del codi deontològic.

⁴ Victoria Camps Cervera. ¿Todo vale? Hacia una mirada ética en los medios de comunicación, *Comunicar*, nº 31, v. XVI. 2008. ISSN: 1134-3478; p. 393. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4269635.pdf>

⁵ <https://twitter.com/elcirc8tv/status/1529923829799297024>

En qualsevol cas, tenint en compte que no es tracta de un programa informatiu, cal recordar als comunicadors i al mitjà responsable del programa que tothom té dret a rebre un tractament digne que respecti el seu honor i el seu dret a controlar la pròpia imatge. Com diu l'Ajuntament: *“Aquest comportament contravé qualsevol ètica periodística i vulnera els drets de les persones”*. Però, si tenen algun dubte sobre si se'ls pot o no demanar que respectin l'ètica periodística i el criteri 12, al menys se'ls pot demanar que respectin els drets fonamentals de les persones que formen part de la nostra legislació⁶.

En resum, el programa està clarament aprofitant-se d'un home en situació de vulnerabilitat, probablement per una discapacitat o algun problema de salut mental, per fer espectacle a costa de la dignitat del home però també del seu poble.

Es vulnera el criteri 12 perquè no es respecta la dignitat ni la integritat moral ni del home ni de la resta d'habitats d' Aiguafreda. Els comunicadors no han sigut sensibles amb la diversitat i no han actuat amb “sentit de justícia i respecte a les persones i els grups afectats”.

4.b -S'està fent mal a la democràcia amb aquestes pràctiques?

La consideració del periodisme i la llibertat de premsa com a pilars de la democràcia és innegable i ha estat motiu de diversos debats i publicacions, com el monogràfic dedicat per la revista acadèmica AdComunica⁷ a aquest tema en l'entorn digital.

No obstant això, en els darrers anys, les fronteres entre el que és i no és informació, la constant hibridació de formats i l'aparició de noves plataformes en les quals es parla de “periodisme ciutadà”, entre altres coses, han complicat la labor dels periodistes mentre en el públic s'ha anat desdibuixant progressivament la seva imatge i les funcions de la premsa.

Pepe Baeza⁸ denunciava els perills de l'espectacularització dels mitjans a principis de segle i Joan Fontcuberta⁹ afirma que *“la imatge fotogràfica transmet un excés de veritat i aquest excés es fa a vegades insuportable”*. Una frase molt adequada per a explicar l'efecte que tenen les imatges de certs programes que aborden l'actualitat des de l'excés de la broma o la tele-realitat.

Com explica Carlo Sorrentino¹⁰ en el seu article *“El equívoco del periodismo ciudadano. Cómo las nuevas formas de consumo de la información están redefiniendo el periodismo”*: el risc de banalització de la activitat periodística existeix, però en aquest moment tenim l'oportunitat per a reforçar el model professional del periodisme i reivindicar les seves funcions com filtre informatiu de qualitat, a més de: *“principal dinamizador del debate democrático”*. En aquest punt, el CIC i el codi deontològic són essencials. Però, segurament és necessari ampliar el seu camp

⁶ Ley Orgánica 1/1982, de 5 de mayo, de protección civil del derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-11196>

⁷ Periodismo y democracia en el entorno digital, *adComunica. Revista de Estrategias, Tendencias e Innovación en Comunicación*, 2013, nº6 / ISSN 2174-0992 <https://www.e-revistas.uji.es/index.php/adcomunica/article/download/4850/4926/>

⁸ Pepe Baeza. *Por una función crítica de la fotografía de prensa*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili. 2003.

⁹ Joan Fontcuberta. *Indiferencias fotográficas y ética de la imagen periodística*. Barcelona: Editorial GG. 2011. P. 3.

¹⁰ Carlo Sorrentino. El equívoco del periodismo ciudadano. Cómo las nuevas formas de consumo de la información están redefiniendo el periodismo. *adComunica. Revista de Estrategias, Tendencias e Innovación en Comunicación*, 2013, nº6 / ISSN 2174-0992. P. 21

d'acció més enllà de la pròpia professió del periodisme per poder vetllar per una professió que actualment està amenaçada.

Per tant, visualment aquest fragment d'El Circ imita a un reporter de carrer, tracta sobre un tema d'actualitat que era noticiable i pot induir a la confusió de gèneres en els espectadors. El seu impacte transcendeix el món de l'espectacle i les seves branques creixen cap al món del periodisme del que fa broma sense respectar els drets més bàsics dels altres éssers humans.

Això té un impacte molt clar en la credibilitat i la percepció social del periodisme, amb el qual es confondria, i per tant es pot considerar que no s'han respectat els drets del periodisme ni dels periodistes al vulnerar els drets de una persona en un directe i deixar pensar al públic que es tracta de un espai periodístic. La divisió entre entreteniment i periodisme hauria de ser tan clara com la de Publicitat i comunicació.

Sembla necessari prendre mesures per a protegir la professió, als espectadors, i a la mateixa democràcia, dels efectes secundaris d'aquests experiments comunicatius que necessiten anar augmentant el nivell d'excés, burla i sorpresa per mantenir les seves audiències. A més, cada vegada tenim més dades que parlen de com totes aquestes noves pràctiques de comunicació estan afectant per vies diverses a la qualitat democràtica.

A l'habitual protecció dels periodistes professionals i del seu públic, s'hauria de sumar algun tipus de protecció, en forma de codi ètic, també per als professionals i el públic d'aquells formats híbrids en els que hi hagi confusió de gèneres amb el periodisme.

Per altra banda, cada dia es més necessària la formació dels estudiants des de la infantesa, així com del públic en general, en matèria de alfabetització mediàtica.

CONCLUSIONS

La queixa rebuda per part de A.A. ens situa en un punt delicat com a institució que vetlla per l'ètica en el trasllat a la opinió pública de casos d'interès noticiable, perquè El Circ, al creuar certs límits i apropar-se al periodisme, encara que sigui des de la paròdia, s'està endinsant en el nostre àmbit sense tenir en compte els mínims ètics obligatoris en l'exercici de la nostra professió.

Si una institució com un Ajuntament ha percebut com programa informatiu el contingut d'El Circ, i considera que han estat vulnerats els drets bàsics d'una persona amb una situació de vulnerabilitat molt clara... ens veiem interpel·lats com a institució i en l'obligació d'estudiar el cas.

La qüestió és quin és l'abast d'aquesta i fins a quin punt es poden aplicar els criteris del Codi Deontològic a un programa d'entreteniment en el que òbviament no fan periodisme –en fan broma–, i seria molt complicat parlar de veritat o de notícies.

Per tant, la proposta de aquesta ponència és que, quan els programes d'entreteniment facin paròdia de formats periodístics que puguin resultar equívocs per a l'audiència fins al punt que s'elevi una queixa al CIC, s'hauria de poder donar una resposta que valori el respecte d'uns mínims ètics. Aquests mínims han de garantir que les paròdies dels informatius no vulnereu cap dels principis bàsics que mantenen el respecte i la credibilitat de la professió periodística.

En aquest cas, es considera que s'ha vulnerat el criteri 12. Tampoc s'ha respectat la professió periodística ni s'han tingut en compte les conseqüències que té en els mitjans de comunicació l'erosió constant de la credibilitat i la seva reputació.

Com exposa A.A., esperem que aquesta ponència serveixi, almenys, per a que els comunicadors, el programa i la cadena, facin alguna reflexió sobre els límits de la seva feina.

De conformitat amb la ponència, el Consell de la Informació de Catalunya adopta el següent

ACORD:

El CIC considera que el programa 'el Circ' ha vulnerat el criteri 12 del Codi Deontològic, en tant que, tot i ser un programa d'entreteniment, fa paròdia de formats periodístics que poden resultar equívocs per a la audiència. Si l'entrevista fos a una persona real s'estaria agredint la seva dignitat com a persona. Però donat que la paròdia representa a tots els habitants del poble i que no hi ha els suficients elements perquè bona part de l'audiència reconegui l'entrevista com a fictícia, el que es ridiculitza és al conjunt dels habitants de la vila.

I per que així consti s'estén la present certificació, amb el vistiplau del president, a Barcelona en data 24 d'octubre de 2022. Certifico.

Vistiplau
Josep Carles Rius
President

Josep Rovirosa
Secretari General